

אוצר

בין אדם לחבירו

צילומי מקורות

אמת ושקר

מכון תורת האדם לאדם
צפת

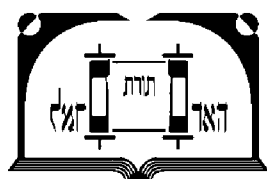
מכון תורת האדם לאדם, תל אביב, ישראל

בס"ד

אוסף צילומים בהלכות בין אדם לחבירו

ניתן לערוך חיפוש בתוך הקובץ CTRL F

ניתן לפתוח חלון סימניות לראות רשימת הספרים CTRL B

מכון למקור הלכות שבין אדם לחבירו והפנמן

מכון תורת האדם לאדם, צפת

מורה צדקת

2

מוטע. אכן משם אין ראי' דשם הכונה דבר מוטע
לנמרי שאיש נחשב, וכדומה שביא המהרש"א מבטול
איסורים שאחד בששים בטל, משום שאינו חשוב ללל,
אבל דבר מוטע שיש בו חשיבות בודאי ליה בחלק אחד
מששים ורק ביותר מזה שאיש בטל, ומסתבר
כמו שכתבתי:

ועל חיובו שהוא כרוב ממו, וזה הוא ענין אחר,
אשר יפרד מהענין שדברט מזה למעלה, כי יוכל היות
שהדבר הזה עלמנו, שבהיותו נפרד ינדק עליו המושג.
כרוב, מ"מ ביחס אל הכלל שמהתקף ממנו, יאמר
עליו כי מוטע הוא, וכן להיפוך יתכן שביחס אל הכלל
יהי' הדבר מוטע ולגבי עלמנו יהי' מרובה. ונראה לדמות
הענין שלפנינו להא' דאיתא בחומ"ס ר"ג סעיף
כ"ד, דשכ"מ שאמר חנו חלק לפלוגי בכנס, יכול אחד
תשע עשר, ויש מי שהורה שיטול רביע הנכסים, ושיין
בכ"י ס' ר"ג שם שהביא בשם הרי"ף שכתב, דכ"ט שנטול
רביע, משום שאין דרך בני אדם לומר חלק סתם על פחות
מרביע, ולפי מה דמשמע מלשון הש"ע שם כן הוא
הדין שנטול רביע, שכן פסק בסעיף שלאח"כ, דשכ"מ
שאמר חנו חלק לפלוגי בבור סוף שיש לו יכול ר"ל י"ט,
וא"כ גם כאלו י"ל שצריך זה לחת לו חלק רביעי. אכן
מלבד שגם שם אין הדין ברור עוד, יש לחלק ג"כ בין
הלשונות, דשם אמר שיטול חלק ובנידון שלפנינו כתב
שיין לו דבר מה, שיטול דבר מוטע, ויש חילוק
בין לשון חלק לשון דבר מוטע:

סימן נ.

אשר שאמר לבאר לו דברי פסקי חוספות חפצית
ס' ה' שכתב, ה"ח דרכו להודות לחבירו
בין על האמת בין על השקר, שזה מאמרו
נפלא מאד וקשה להביט:

(א) הגה כבר עמד בזה בתשו' ח"ס חלק ששי ס'
ס"ו, והביא שמה לומדים התעלמו בזה.
ולדעתי נראה לשער בזה, דהדברים מחאימים עם
מ"ש בחומ"ס ב"ק (כ"ז ע"ב) ד"ה קמ"ל, ולכן בדרייט
הולכין בממון אחר הרוב, אף דבעלמא אין הולכין
בממון אחר"ה, משום דדיינים שאני דמיטעו דידהו חבוב
כמי שאינן, וביאר בספר גט פשוט בכללים שכתב
הספר, דכונן הסוס' דבדיינים חל המיעוט להיות
מכל וכל, כיון שגם המיעוט אחרי הכרעה הרוב
מוכרח לחזור מדעתו ולהודות ולקבל דברי הרוב שיי"ש,
וא"כ לא לנד כיכי שעלם ביד הרוב להוכיח להמיעוט
שהדק אחס, כמיטעו לריך להודות לדעת הרוב ולקבל
דבריהם, כי אם אפי' במקום שהמיעוט עומדים בדעתם,
ולפי דבריהם הרוב כועה, מ"מ אחרי שהרוב הכריע
וכמה גשאר: במיעוט מוכרחים כמה בעלמא לחזור
מדבריהם, ולקבל דעת הרוב ולהודות להם. וזה שכתב
ג"כ הסוס', שדרכו של ת"ח כן הוא להודות לחבירו,
במקום שנבדק ידו והכרעה היא כדעתו, וכגון שהרוב
טעם אחריו, בין על האמת, כלומר בין שהוא בעלמא
ראש ויזכה לדעת שהדק עם חבירו והאמת כדבריו,
בין על השקר, כלומר אפי' אם לדעתו שקר בדיעבד
והחטיא את המערה, בכ"ז אם הכלכה כדבריו, כי
הרוב טעה אחריו, הוא מורה לו ומקבל דבריו עד
דעתו, כי כן היא אמנם שורת הדין, שמיטעו גם
עד דעתו מוכרח להודות לדעת הרוב ולקבל דבריהם
וכמו שכתבתי:

(ב) ונראה לי לגדד שצריך לתת לו חלק שחומ"ס,
כי כן יש להגביל מושג דבר מוטע
ביחס אל הכלל, וראי' נכונה יש להביא לזה מהא'
דאיתא בחומ"ס סוף ס' רס"ד, דאף אם הכטיח לו
לזה שהטעו בו במעוררת יותר אין לו אלא שכרו, וכתב
בתשו' פש"ב חלק ד' ס' כ', דאם ס' המוספות
קרוב למה שראוי לו חייב, והוקף במוספות מרוב
יכול לקטע משמה, ובעלם בנשיבות סוס"י רס"ד שם,
דבשיעור קרוב היינו שסות כמו שהוא ברין אונאה,
דעד שנות אין בו דין אונאה שיי"ש, אלמא דעד
שנות מקרי עוד דבר מוטע, וא"כ כי שמהלל
כתב שיין לזה דבר מוטע, מהראוי שיין לו שנות
מהסך הכל, דעד חלק כזה מקרי עוד דבר מוטע,
ויש להביא עוד סמוכין לזה מ"מ שנחלת שבעה שאלם
ג"ה בזה דמקלין לפעמים בהפסד מרובה, דהשיעור
הוא אם ההפסד הוא מהקרן קא' יותר משנות
דנפחות משמות הנה מחילה, ובשמות קנה ומחור
אונאה, ש"מ שמה שהיא פחות משמות עד שנות הנה
הפסד מוטע ויותר משנות הנה הפסד
מרובה שיי"ש, וא"כ כי שנות מהסך
הנחלת הנה דבר מוטע, ופי' לריך לתת לו שנות.
ויש להעיר עוד בזה מהא' דאיתא בכ"מ (פ"ה פ"א)
ד"ח מותרין ללוה זה מזה ברביע, מ"מ מידע ידע
דרביע אכורה, ומתנה הוא דיהבי אהדי, וכתבו הסוס'
שם דזה דוקא בדבר מוטע, שידע בלבו שהי' נטון
לו בלא"ה, ולפי המבואר ביו"ד ס' ק"ש סעיף י"ז
השיעור בזה הוא שחומ"ס, וכמו שמלאנו בנמרה שם,
ששחול אחר לאבוב בר חיבי הליני מלה פלפלין
במאה ועשרים פלפלין ואריך, ומשמע דחומ"ס הנה עוד
דבר מוטע לגבי הכלל. מ"מ הראיות שהבאתי דרק
עד שנות הנה דבר מוטע, נראה שמהלל ביומא,
בשגם שזה הוא מומק, וכיון שמלאנו רק שיותר משמות
הנה דבר מרובה, שוב אין להוליא ממנו ממון ולחייבו
שיין יותר, ולכן נלפע"ד להורות כן שיין לו חלק ששי
מהסך שקיבל היינו חמשה דאללאר, וכמו שביארתי:

(ב) ומוה כי מקום להביא ראי' נאותה נמה שדן
בתשו' חות יאיר ס' קמ"ו, באחד מהדיינים
שלא רצה לחתום על הפסק דין, באמרו ששני חביריו
טעו ורצו עליו, והדבר ברור לו שאין הדין כן, וא"ך
יחתום על שוא ושקר, וכתב בתשו' ח"י שם שא"ך
בדבריו ממש, שאחרי שהוא הגיד דעתו לש"ש וחביריו
רצו עליו, הנה כן הוא משפט הטורה, שאחרי דביס
לכמות, ופליג לחתום הפס"ד שיי"ש, ומדברי פסקי
הסוס' שהבאתי יש סמוכין לזה, שכן היא דרכו של ת"ח
להודות לחבירו (מוכן ממלאנו במקום ששורת הדין כן
הוא והכלכה כדבריו, דוולת זה מה יש להודות לו),
אפי' על השקר, כלומר אפי' במקום שלפי דעתו דשם
חבירו אינה אחימים, ורק אם עפי' יתשפטי הטורה
כן הוא הכרעה, הוא מקבל דבריו ומורה לו
וכאמור:

(ג) ועיין בתומים ס' י"ט ס"ק ד' שהביא שכן היא
דעת בכ"י, שהדין שכתבנו דעתו מוכרת
לחמס על הפס"ד, אף שלפי דעתו לא כן הוא הדין,
והראה מקום לדברי הירושלמי פאכודין ס"ב הלכה
יא, שמלקו בזה ר"ג ור"ל, דר"י פ"ל שכותב ח"ט
כפתיב

(ד) ועיין במהרש"א נדרים (ל"ט) בחידושי אגדות
ד"ה ח"ל אב"י שכתב, דמה שאמרו
שהמבקר את החולם טעל אחד מששים מלערו, הענין
הוא דחלק אחד מששים נקרא דבר מוטע, כדאמרינן
בכל גמית טעם אחד חס' בטל, דילפינן ליה מורע
העולם שיי"ש, ומשמע דחלק אחד מששים נקרא דבר

המחייב שכתוב זכאי ור"ל פליג, והלכה כר"י לגבי ר"ל. ועיין בספרי ברכת אהרן מאמר ע"ו ומאמר ר"י. מה שכתבתי בפרט זה, אי בדיוק מוכרח המיטות גם נגד דעתו לקבל דעת הרוב ולהודות להם, וכמדומי אשר אמו בכתובים הארכתי עוד בזה :

סימן נא

בדין כתיבת שם אבי המגרש ואבי המורשת בנט, שהדין בשיעור אה"עו סי' קכ"ט סעיף ט', דאם לא הוכיר שם אבי האיש או שם אבי האשה בנט כשר, והדברים נכונים מדברי הרשב"א בתשובה סי' תקנ"ה שכתב, שאפשר שא"ל לכתוב שם אבי כלל, דשמו ושמה ושם עירו ושם עיריה חתן, שם אביה ושם אביו לא חתן, עיין בב"מ יוסף שם, ובנוב"ש חא"פ סי' קי"ג לחלק י"א, בין שם אבי האשה שא"ל לכתוב, דכיון שהגט בידה חשיב כמו מוכח מסוכה, משא"כ בשם אבי האיש, דליה מוכח מסוכה שפיר לריך לכתבו :

(א) ונראה לי להביא סגנוניו לזה מהא דאיתא ביבמות (קט"ו ע"ב), דההוא גיטא דלשתתה בנהרדעא, וכתיב ב"י בקלוניא מתא, אלא דוד בר נהילאי מנהרדעא (כן היא גירסת הר"ש) פטריה ומרכיב ית פלוניא אנתתי וכו', הרי דאלל המגרש הוכיר שמו ושם אביו, ואלל האשה לא הוכיר שמה ולא שם אבי וכתב רק פלוניא אנתתי, ומשמע דכן ה"י הסדר להוכיר אלל האיש שמו ושם אביו, ואלל האשה רק שמה ולא שם אבי, וכן משמע ג"כ מהא דאיתא (בדף קט"ו ע"א) שם ביבמות דההוא גיטא, דלשתתה בסורא, וכתיב ב"י בסורא מתא, אלא ענן בר חייל נהרדעא, פטריה ומרכיב פלוניא אנתתי וכו', הרי ג"כ שאלל האיש הוכיר שמו ושם אביו, ואלל האשה לא הוכיר רק פלוניא היינו שמה ולא שם אבי, ומשמע ג"כ דיש חילוק בין שם אביו שגריר לכתוב ובין שם אביה שאין כותבין, וזה ראוי נאותה :

(ב) ובוזה ה"י מקום להגן קלמ בעד הגאון מהרש"ק בספרו חידושי אנשי שם סי' קי"ג, שילא לדון בדבר החדש, דהיכי ששם האב נכתב כראוי גם בשינה שם האיש או האשה כשר, וחילי' כיון דאם כתב בן שמעון לחוד גמי כשר כמו בעד ואין לריך לכתוב שמו יוסף, וכיון דא"ל לכתבו גם אם כתבו בשינוי כשר, והא דקתני שינה שמו ושמה חלא, זה בשלא כתבו שם אבותיהם, אבל אם כתבו שם אבותיהם אין לחוש, ובספר אהלי שם כלל אי' ס"ק ד' תמה פליג, מהא דאיתא בניטין (ס"ג ע"ב), שהיה דבזו קרי לה נפלתה אזול סהדי כתוב תפלתה, וקאמר בגמי שם דבזה חספא, והרי בזמן הגמרא כבר גהינו לכתוב גם שם האבות, וגם בנט זה מסתמא ה"י בחוב שם אבי האשה, ואפ"ה קרי ל"י חספא ומשמע דבשינוי השם אינו מועיל אם שם האב נכתב כהוגן, ולפמי' אין זה צדור דבימי הגמרא ה"י מדקדקין לכתוב שם אבי האשה, ואדרבה מדברי הגמ' דיבמות שהבאתי נזכר, שלא ה"י רנילין להוכיר שם אבי האשה בנט, וא"כ י"ל דה"י שפסלו הגט בגמרא דניטין שם בשנה שם האשה, משום שלא ה"י נכתב שם אבי, אבל במקום שזכור שם אבי אה"י דאין השינוי טופלט וכאמר

(ג) ובעיקר הדין הנ"ל שר"ה לחדש בספר חידושי אנשי שם, דאם שם האב נכתב כראוי גם ביש שינוי בשם האיש או האשה בנט, כשר, הנה הוא נוסד על הפכרת, דהיכי דחסר כשר גם שינוי כשר, ודבר זה אמנם כתבו בסו"ט בניטין (פ' ע"א) ד"ה ושם עירו, דאם שנה שם העיר שגולד בה כשר, דכיון דא"ל לכתובה גם אם שנה כשר, ופ"ה שהביאו בשם ר"ת, דכשנשתנה בשטר דבר שאינו לריך אינו נפסל בכך ע"ה. ועיין בספרי ברכת אהרן מאמר כ"ח שהארכתי בחקירה, אם במקום שם העיר אינו מוזיק גם המוליות שלא כ"איות אינו מוזיק, דלא עדיף מוליות שלא כ"איות מהעדר המוחלט, או דילמא מוליות שלא כ"איות גרע מהעדר המוחלט, ואף שהעדר המוחלט אינו מוזיק, המוליות שלא כ"איות מוקת, והבאתי כמה דוגמאות לזה, ובתוס' גם מדברי הסו"ט בניטין הנ"ל, דכשנשתנה בשטר דבר שאינו לריך אינו נפסל בכך, שמשמע מדבריהם דהמוליות שלא כ"איות ל"ג מהעדר המוחלט, ואם ההעדר אינו מוזיק, גם המוליות שלא כ"איות אינה מוקת, ונראה לי להביא עוד דוגמא לזה מדברי הגמ' וזכ"ס (ס"ג ע"ב), מילה דמה בכ"מ בזמנה כשירה, שאם הזה ולא מילה כשירה, ועיין ברש"י שם שביאר, דמילוי בתפלת לאו עבודה היא ליפסל בשינוי, שאפי' עקר המילוי לגמרי שהוא ולא מילה כשירה ע"ה, ומשמע ג"כ דהיכי דההעדר אינו פוסל גם המוליות והע"ה שלא כ"איות אינו פוסל :

(ד) עוד נראה להביא דמיון לזה מדברי הגמרא בבבב"ב (ג' ע"א), וכמה תהא שותפות של עכו"ם ותהא פטורה מן הבכורה, אמר ר"ה אפי' אזנא מתקיף לה ר"ג ולימא ל"י שקול אוזן וזיל, ומשמע דס"ל לר"ה, דאף כשחסרה האזן לא נפטרה מהבכורה, מימ' אם נמלטה ושייכת לעכו"ם, והיינו שנמלאת האזן שלא כדבטי פטורה, ומשמע להיפוך שהעדר הדבר עדיף ממוליותו שלא כ"איות, דההעדר אינו מוזיק והמוליות שלא כ"איות מוקת, ואולי באמת בפרט זה נחלקו ר"ה ור"ג, דר"ה יסבור דההעדר עדיף מהמוליות שלא כ"איות, ולכן ס"ל דאף אם חסרה האזן לית לן בה, אם נמלטה ושייכת לעכו"ם גרע ופטורה מן הבכורה, אמנם ר"ג יסבור דהמוליות שלא כ"איות אינה גרועה מההעדר, ואם ההעדר אינו מוזיק גם המוליות שלא כ"איות אינה מוקת, ולכן ס"ל כיון דאם חסרה האזן אינה פטורה מן הבכורה, גם אם שייכת לעכו"ם אינה פטורה, דלא גרע מאם ה"י חסרה האזן לגמרי וכמו שכתבנו :

(ה) ועיין תגינה (ז' ע"א), כל היכי דאחא אייתי דכ"ע לא פליגי דעייל ומתחיי אכפיק, כי פליגי דאחא ואייתי, ר' יוחנן דאמר ראיית פנים צעורה, ראיית פנים הוא דאין לה שיפור, הא לקרבן יש לה שיפור, ור"ל אמר ראיית פנים בקרבן, דאפי' בקרבן אין לו שיפור, ועיין בכ"מ פ"ב ס"ה תגינה ה"ו שמפרש דמה שנחלקו ר"י ור"ל אי לקרבן יש שיפור, אין הכונה אי יש שיפור פעמים לקרבן, והיינו דר"י ס"ל דלקרבן יש שיפור שאינו יכול להביא כמה פעמים שירצה, ור"ל ס"ל דאפי' בקרבן אין שיפור, ולא לבר שיכול לבוא כמה פעמים שרולה, רק יכול להביא ג"כ קרבן כמה פעמים שרולה, רק הכונה אם בכל פעם יש ג"כ שיפור לדמי. בקרבן, והיינו דר"י ס"ל דככל פעם שרולה להביא קרבן מוכרח. להביא קרבן

אמ"ת וסדר

רצנ

קודש

דף כ"ג ע"ב

אבני

וי"ל דשם איירי בת"ח שהגיע להוראה, ואם שואלין עתה שלא להוראה מ"מ צריך לומר דסדורה בפיו, שמא יצטרך שום אחד לשאול דבר הלכה, משא"כ הכא אמרי' משנו רבנן, ולא אמרי' ת"ח, דת"ח נקרא המורה הלכות ומכיר אפי' מס' כלה כדאמרי' בתענית נ' ע"ב, משא"כ רבנן י"ל דהיינו במקום רבנן, והם תלמידים אצל רבם עדיין ואין רשאים להורות עדיין במקום רבם, וע"כ לא מצי להורות אפי' בפעם אחר כשבא הוראה לפניו, ע"כ יאמר לאו, ומתוס' ז"ל משמע דוקא כששואלין עתה דבר הלכה ממנו, ולפמ"ש אינו מוכח.

או י"ל, דשם אמרי' דכך מצות התורה שיהי' שגורה כ"כ, וע"כ מותר לומר כששואלין אותו אם למד המס' זו, לאו, דאף אם למד ושגורה, כיון דאינו שגורה כ"כ כהאי דאמרי' שם אם ישאל אדם בכל מקום יאמר מיד, ומצאתי במהרש"א ז"ל בח"א דפי' כן בשם ערוך ז"ל, דהוא משום למד לשונך לומר איני יודע שמא תאחז בו ע"ש, והיינו כמ"ש ע"כ דאינו שגורה כ"כ כהאי דקדושין, דאי שגורה כ"כ לא מצינו למימר שמא יאחז בו ויתבדה, אמנם מפרש"י ז"ל דמפרש שסדורה לו ומשום ענוה לא משמע הכי, וע"כ מקשה התוס' ז"ל לפרש"י ז"ל, וסבר תוס' ז"ל דהכי משמע כפרש"י ז"ל, דאי באינו שגורה כ"כ מאי אמרי' משנו רבנן, הלא ידוע דגמ' הוא בברכות דף ד' ע"א למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז, וא"כ כל אדם כך צריך לעשות, וגם לא שייך לומר משנו במילי' באמירת אינו יודע, וע"כ אינו מסתבר לתוס' ז"ל כפי' הערוך ז"ל, וע"כ מקשה מהאי דקדושין.

ת"ח, וממילא אינו חייב להכריז ולא יבא הת"ח לתובעו כלל.

ואפ"ל דהנה אמרי' בכ"ב דף צ"ח ע"א המתגאה בטלית ת"ח אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, וגם בנדרים דף כ' ע"ב דאמרי' ת"ח מצוינים הם כמלאכים, ורש"י בקדושין ע"ב ע"א [ד"ה דומים] פירש ע"י מלבושיהם ע"ש, הרי חזינן דהי' להם לת"ח מלבושים אחרים וניכר בהם שהוא ת"ח, וכדאמרי' בקדושין דף ח' ע"א כגון סודר לר"כ דת"ח הי' צריך לסודר, מכל זה משמע דהי' לת"ח מלבושים ויכירם, וא"כ במצא מלבוש של ת"ח הי' יודעין דנאבד מת"ח, כי לשאר עם הארץ לא הי' להם מלבושים כאלה, וע"כ חייב להכריז, וע"ז כתב רש"י ז"ל דנפ"מ כשתבעו צורבא מדרבנן, דהיינו דידעינן אם יכריזו עלי' יהי' התובע ת"ח, אמנם קשה עדיין מנ"ל דמת"ח נפל שמא מחנוני המוכר מלבושים נפל, וי"ל דזה לא שכיח בני אדם חנוני וסוחרין במלבושים של ת"ח, ורובא דרובא עושין ב"א לעצמם המלבושים ולא שכיח בהם מסחר, והנה לפ"ז י"ל קושי' התוס' ז"ל, דגם בע"ה י"ל הכי דניכר במלבוש שהוא של ע"ה וע"כ אינו חייב להכריז, ותוס' ז"ל דמקשה לעיל, י"ל דס"ל דאמרי' בב"ב דע"ה אסור ללבוש טלית של ת"ח, אבל שאר עם שאינו ת"ח וע"ה משמע דהולכין שוין במלבושים, וע"ה הולך בלבוש שאר ב"א דאינו ת"ח ואינו ע"ה, ובאלו אינו ניכר של מי הוא, וא"כ אמאי במצא אבידה אינו חייב להכריז, מנ"ל דהוא של ע"ה שמא של שאר עם הוא דמהדרין לי' בסימן, ולא של ת"ח דמהדרין בלא סימן רק בט"ע, ועי'.

תוס' ד"ה במסכת זכור, שאם ישאלך אדם זכור, אלא אמור לו מיד זכור, עב"ל.

נחשב לקללה כי אתרים לא ילכו אצלו, וגם י"ל שיש בני אדם קמצנים מאד, ואינו מכין אפי' לאכול לעצמם, רק אם יזדמן לו אורח הגון דבע"כ צריך לקבלו מכין עבורו, אבל לא בלא אורח עבור קמצנותו אינו מכין כלל, ולפ"ז י"ל דאורח טוב אומר לא הכין וטרח בעה"ב רק בשבילי, ובלא אורח קמצן כ"כ שאינו מכין אפי' לעצמו והוא צר עין, ולא ילכו אצלו אורחים, ומ"מ משבח לבעה"ב דאינו מטריח לאורח, אף שמדתו בקמצנות.

בא"ד, והא דלא חשיב הכא מותר לשנות מפני דרכי שלום וכו'.

וי"ל לפמ"ש לעיל דהאי דאמרי הכא משנו במילי, היינו דאמרי' בלשון דמשתמע בתרי אנפין, דהיינו לשון לאו, דמשמע לאו לא ממש ומשמע בלשון תימא ג"כ, י"ל דהיינו משום לא דמותר לשקר ע"פ דין, רק משום צניעות וענוה משנים במילי, ע"כ אינו רשאי לשקר, ולפ"ז מפני דרכי שלום דמותר מן הדין לשקר, מותר לומר להיפך ממש, וכמו שאמר הש"י להיפך ואני זקנתי מה שלא אמרה שרה כלל, וע"כ לא חשיב הכא, אמנם תוס' ז"ל לשיטתו לעיל ד"ה בפוריא דלא מפרש הכי וכמ"ש שם, ע"כ מקשה הכא, ולפרש"י ז"ל י"ל כמ"ש, או י"ל דהכא חשיב מאי דמשנים רבנן מעצמם, ונוהג' רק ברבנן דהם נוהגים בצניעות וענוה וע"כ מותר להם לשנות באלו דברים, משא"כ שאר בני אדם דאינם נוהגים בצניעות וענוה בשאר מילי, בוודאי אינם רשאים לשנות באלו דברים, משא"כ בדרכי שלום שמותר לכל אדם לשנות, וע"כ אמרי' הכא בתלת מילי משנו רבנן דווקא ולא שאר בני אדם, או י"ל דחשיב רק דברים דמשנו מעצמם מסברא, ולא מאי דילפינן מקרא, ועי'.

תוס' ד"ה בפוריא, אין רגילות וכו', **בפרש"י ז"ל וכו'.** וי"ל דהנה רש"י ז"ל פיי' יאמר לאו, ולא כתב יאמר לא, והנראה בזה דלא משמע לא הוא ממש, ולא משמע בתרי אנפין, לאו ממש, וגם לשון בתמי' הוא, וכעין דאמרי' לקמן דף כ"ח ע"ב בסהדי דמסהדי על אבו' דר"פ, דאמרי' הן וכוונתם הי' הן דלאו רמאי הוא, וכן לשון לאו נוכל לפרש הכי, ולפ"ז י"ל דלפעמים צריכין לשאול לאדם על תשמיש, כגון האי דאמרי' בכתובות דף י"ב [ע"א] נכנסה לחופה ולא נבעלה אינו יכול לטעון טענת בתולים, ובוודאי אם הבעל כאן שנוכל לשאול אותו בוודאי שואלים לו, ובה"ג אמרי' ת"ח לאו, ומשתמע בשני לשונות, וכיון דלא אמר לא, רק לאו שמעינן דכוונתו להן, ולפ"ז מיושב הלשון דאמרי' משנו במלי', ולא אמרי' משקרי' במלי', כי באמת אינם אמרי' רק משנים מלי', ונראה כאלו אמרו להיפך שלא יהי' כגיאות ופריצות ח"ו, גם לענין איסור א"א אם לא היה בעל בעיר ובא אח"כ, דצריך לשאלו אולי הי' פעם בשתיקה ובעל וכדומה, בה"ג משנו במילי.

תוס' ד"ה באושפיזא וכו', וא"ת והא אמרי' בכרכות אורח טוב וכו'.

וי"ל דהכא אמרי' משנו באושפיזא, והוא אדם דיש לו תמיד אורחים אצלו ויש לו בית קבוע לאורחין, ובאיש כזה קללה יחשב לו, משא"כ שם בכרכות אמרי' אורח טוב אומר כל מה שטרח בעה"ב, ולא אמרי' אושפיזכנא, והוא בעה"ב דנותן לפעמים לאורחים לאכול ומקום ללון, א"כ לא ילכו אצלו שאר בני אדם דאין מכניס הכל אצלו, ושמעתי שהעולם מפרשים הא דאמרי' לא טרח אלא בשבילי, היינו רק בשבילי שאני חשוב אצלו ולא לשם אורח אחר, וע"כ אינו

מותר לו לשנות בדבר השלום. ובענין אם מותר לאמרו בשם אדם גדול, כי היכי דליקבלו מיניה.

(סימן ר"צ) בס"ד חדש ניסן תשל"ט בני ברק.

הגמרא ביבמות (דף ס"ה ע"ב) וא"ר אילעאי משום רבי אלעזר ברי שמעון, מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר: (בראשית פרק ג' פסוק ט"ו)... אביך צוה לפני מותו לאמר. כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וכו'. רש"י: אביך צוה: יעקב לא צוה אלא הם שינו מפני דרכי שלום. ר' נתן אומר: מצוה, שנאמר: (שמואל א' פרק ט"ז), ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו'. רש"י: איך אלך: וכתוב ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח וגו'. הקב"ה צוה לשנות, דבי ר' ישמעאל תנא: גדול השלום שאף הקב"ה שינה בו דמעיקרא כתיב (בראשית י"ח) ואדוני זקן, ולבסוף כתיב ואני זקנתי.

רש"י: ואדוני זקן: שרה אמרה לשון בזוי וכשגלה הקב"ה הדבר לאברהם כתיב למה זה צחקה שרה וגו' ואני זקנתי ושינתה הדבר מפני השלום.

רש"י בחומש: אביך צוה, דהא ודאי לא צוה שלא היה נחשד יוסף בעיניו. ומקשה המהרש"א: דא"כ למה היה נחשד בעיני אחיו? דיש לומר דלאחר מיתת אביו נעשה חשוד ע"י שלא זימנו לסעודה, או ע"י שהציץ בבור, והוא לשם שמים נתכוין, והם חשבו, לו ישתמנו כמפורש בבראשית רבה וכו'. דאל"כ אמאי לא בקשו מאביהם שיצוהו לפני מותו ולא הוצרכו אז לשנות.

ועוד נראה לפי תלמודנו דהמקרא מוכיח כן, מדכתיב: ,ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישתמנו וגו' ויצו אל יוסף" דמשמע מפני חשש השטימה אמרו לו כן שצוה, ולא שצוה לפי האמת וק"ל, ע"כ.

ומקשה ה, עיון יעקב, מדוע אינו מביא פסוק קודם מפרשה, ויגש" ואחיו מת, ופרש"י: מפני היראה הוציא דבר שקר מפיו. ומתוך: דהתם הייתי אומר דוקא לומר שקר מעצמו מותר לומר בשביל השלום, משא"כ לשנות הדבר בשם אחר, מביא ראיה ממה ששינו לומר בשביל אביהם, מה שלא צוה מעולם משום השלום, וליכא למימר דחשו משום פקוח נפש, דמדלא צוה באמת יעקב כן הרי דלא חשדו בכך. וידע ברות הקודש שלא ימית אותם יוסף, מ"מ חשו ששנא אותם וזהו ששינו בדבר השלום וכו'.

ה, כתב והקבלה" מתוך, ואחיו מת, אין כאן שקר, כי יש במשמעות לשון מיתה, ענין הפסק וביטול ונפילת המדרגה, כמ"ש במדרשבי"י (קל"ה ב') כל מאן דנחית מדרגה קדמאה דהוייה ביה — מיתה, ואמר (במד"ר ר"פ ויחי) אין מיתה אלא לשון השפלה, (בע"ז ה').

ד' חשובים כמתים, עני. מצורע. וסומא, ומי שאין לו בנים, ועל אמרו יתברך למשה, כי מתו כל האנשים וגו'. אמרו ו"ל לא מתו אלא הענו. וזהו ג"כ המכוון כאן. ירצה בלשון מת לישנא דמשתמע לתרי אנפי. אם מיתה ממשית, ואם נפילתו ממדרגת מעלתו שהי"ה לו בבית אביו להמכר לעבד שסל תבואה וכו'. ,והמשך חכמה" מתוך, אחיו מת, אמרו כן. דלפי ידיעתם איך היה מקושר יוסף לאביו בטח אלו הי"ה בחיים הי"ה מודיע לאביו במכתב מקומו וזה מקרי

מקרי ברי. רש"י בכתובות דף כ"ב: באומרת ברי לי שאילו הייה בחיים הייה בא. ועיין ר"ן שם ודו"ק א"כ זה לא שקר.

בבא מציעא (כ"ג ע"ב) דאמר רב יהודה אמר שמואל: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במילייהו. במסכת, ובפוריא, ובאושפיזא, וכו'. מקשים התוספות. אמאי לא חשיב מותר לאדם לשנות בדבר השלום בין הגי תלת מילי דעבידי רבנן דמשנו במילייהו. תשובת התוספות. משום דהני נמי משום דרכי שלום הן. ורגילין יותר מאחרים, להכי נקט הני.

והעיון יעקב מתרץ. סה עבידי רבנן דמשנו במילייהו דוקא רבנן. ושם מותר לאדם לשנות, כל אדם. ה"שדי חמד" מערכת השין כלל ז"ך, מביא את ה"מגן אברהם" (סימן ק"ג, סעיף קטן ב') דאם שמע דבר ונראה לו שהוא הלכה יכול לאמרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלו מיניה. והביא שני מקורות. (א) ממסכת עירובין (דף ג"א ע"א) ... לא תנא ליה כר' יוסי, אלא כי היכי דליקבל לה מיניה משום דר' יוסי נימוקו עמו. ע"כ מפרש רש"י. טעמו במסכת גיטין (דף ס"ז ע"א) מונה שבתן של חכמים ואמר רבי יוסי נימוקו.

נים וקו דבר ישר כקו המשקולת. קשה מה מתכוין רש"י בשורה האחרונה. מסביר הרש"ש: ונ"ל שכוונתו לפרשו נימו קו, ופירוש נימו — דיבורו כמו ונומתי בשלהי יבמות וצריך להגיה קצת בדבריו נימו קו דבורו ישר וכו'. ואולי לעניות דעתי מתכוין רש"י במלה נים. חוט. כמו שכתוב (בספרי דברים רל"ד) שלא יוציא נימים מן הטלית ויעשה, או כחוט השערת. כדכתיב (בשבת ל.), ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. א"כ פירושו כה. נים — חוט וקו דבר (ולא דבור ברש"ש) ישר כקו המשקולת, ולפי"ז אין צורך להגיה. ומקור ב' (פסחים ק"ב ע"א) אם רצית ליחנק התלה באילן גדול, מפרש רשב"ם: לומר דבר שישמע לבריות ויקבלו ממך, ומשום דנקט. לישראל דחגיקה נקט היתלה באילן, למוד בפני רב ואמור שמועותיו משמנו.

אולם לפי פירוש הערוך, אם רצית לשאול בדבר איסור כלומר שאתה צריך לדון דין חמור בדיני נפשות, שאל לחכם גדול ועשה כהוראתו. ולפי"ז אין ראיה משם.

וכן מוסיף ה"שדי חמד" ומצינו ללוי ור' תיאי עבד רבנן דמשנו, עיין בגטין (דף כ' ע"א) נפק לוי ודרשה משמיה דרבי ולא קלסוהו, משמיה דרבנן וקלסוהו. ופירש רש"י: דרשה וימנא אחריתי משמיה דרבים כי היכי דליקבלו מיניה. ובמסכת שבת סוף ואלו קשרים (דף קט"ז ע"א) אמרינן כיון דהוא דקא מחרפי אמר להו אתא איגרתא משמיה דרבי יוחנן דאסור, ופירש רש"י דאמר להו הכי, כי היכי דליקבלו מיניה. (המשך יבוא א"י"ה).

הרב פינחס צבי הרמן בני ברק

ספרים שנתקבלו במערכת, אוצרות ירושלים

מסעות ירושלים מסעו ובקורו בא"י של הגאון הצדיק המפורסם אדמו"ר ממונקאטש זצוק"ל נדפס מחדש עם הוספות רבות, ומפתח שמות חרבנים תגאונים המוזכרים בהספר בסדר א"ב, ובסופו ספר, "ימות המשיח" ועוד. לחשיגו במערכת, "אוצרות ירושלים" ירושלים ת. ד. 5126

כמוציא שבועה מפיו דמי¹³. אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו האמנת דברים¹⁴ עכו"ם המברך את השם עונים אחריו אמן¹⁵. אמן לקבלה, אמן לשבועה, אמן יאמנו הדברים¹⁶. אין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין¹⁷. כל מי שעונה אמן בעוה"ז זוכה לענות אמן לעת"ל¹⁸. אמן הזה יש בו ג' איספיליאות שבועה וקבלה ואמנה¹⁹. בנים לא אמן בם אמן כתיב בשעה שהנביאים מברכין אותם לא פתח אחד מהם לומר אמן²⁰. אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן שבשביל אמן אחד שעונים רשעים מתוך גיהנם ניצולין מתוכו²¹. עמי הארץ שאינן יודעין לא לקרות ולא לשנות ולא לדרוש והם נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן אפילו אין בידן אלא שכר אמן זה דיים²². וכל ברכה דאתיבו עליה אמן דא איהו בקיומא כדקא יאות²³. כל מאן דשמע ברכה מההוא דמברך ולא אתכוון באמן עליו נאמר ובוזי יקלו²⁴.

אמת ושקר (קושטא, שיקרא, כזב, בדוּתא, גוזמא). שמה יבאו איצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא; למד לשונך לומר איני יודע שמה תתבדה ותאחו¹. אמת זו תורה². כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו³. ההוא דאמר אמת אמת תרי זימני אמר רבה כל אמת אמת תפסיה להאי⁴. **דבר שאינו מחזור מסמכין לו ממקומות הרבה**⁵. כל כדביא (שקרים) בישין וכדביא דאורייתא טבין⁶. כל דיין שדן אמת לאמיתו מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית⁷. חותמו של הקב"ה אמת⁸. יכול אפילו שלא לשמה? ת"ל על דבר אמת⁹. א"ל הקב"ה למשה משה בדאי אתה¹⁰. שין שקר תיו אמת. מ"ט שקר מקרבן מיליה אמת מרחקא מיליה? שיקרא שכיח קושטא לא שכיח ומ"ט שיקרא אחדא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה? קושטא קאי שיקרא לא קאי¹¹. מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי¹². הא דרב אשי בדוּתא היא¹³. ה' דברים צוה כנען את בניו ואל תדברו אמת¹⁴. פתח גבריאל ואמר ואמת ה' לעולם ר"ג אומר ואמת ה' לעולם דגים שבים אמרוהו¹⁵. נפל להוא פיתקא מרקיעא דהוה כתב בה אמת¹⁶. לא לימא איניש לינוקא דיהיבנא לך מידי ולא יהיב ליה משום דאתי לאגמוריה שיקרא¹⁷. גוזמא קתני¹⁸. כל מילתא דעבידא לגלויי לא משקרי בה איניש¹⁹. כי היכי דמשקרי בבלאי הכי משקרי מיטרייהו²⁰. הרי היא [מגלת אסתר] כאמיתה של תורה²¹. כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים משום שנאמר דובר שקרים לא יכון²². א"ל או איהו שקראי או אנא שקרי²³. לא תעביד הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר²⁴. את הרשום בכתב אמת מכלל דאיכא כתב שאינו אמת²⁵. הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק²⁶. ניכרין דברי אמת²⁷. כל לשון הרע שאין בו דבר אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו²⁸. ד' כיתות אין מקבלות פני שכינה וכת שקרנים²⁹. בעקבותא דמשיחא

13 שבועות כט. 14 שם לו. 15 ב"ר טו 16 במדב"ר ט 17 דב"ר ז 18 שם שם
19 שם שם 20 רות"ר א 21 ילקוט ישעיה תכט 22 אגדת בראשית עט
23 זהר דברים רעא 24 שם רפה

אמת ושקר. 1 ברכות ד. 2 שם ה. 3 שם יב. 4 שם יד. 5 ירוש' ברכות ב
6 שם שם ט 7 שבת י. 8 שם גה. 9 שם סג. 10 שם פט. 11 שם קד. 12 שם קיז. 13 פסחים יא.
14 שם קיג. 15 שם קיח. 16 יומא ס. 17 סוכה מו. 18 ביצה ד.
19 ר"ה כב. 20 תענית ט. 21 ירוש' מגילה א. 22 חגיגה יד. 23 יבמות גה.
24 שם סג. 25 שם קה. 26 כתובות יז. 27 סוטה ט. 28 שם לה.
29 שם מב.

והאמת תהא געדרת ³⁰. עורבא שיקרא הוא ³¹. מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת ³². המתרגם פסוק כצורתו ה"ז בדאי ³³. בדקנו בכל תורתכם ואמת היא חוץ מדבר אחד ³⁴. בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במילייהו במסכת ובפוריא ובאושפיזא ³⁵. מי שפרע מאנשי דור המבול הוא עתיד לפרע ממי שאינו עומד בדיבורו ³⁶. שיהא הן שלך צדק ולא שלך צדק; ההוא מרבנן דאי הוו יהבי ליה כל חללא דעלמא לא הוי קא משני בדבוריה ³⁷. מלוי ריבית יותר ממה שמרויחים מפסידין ולא עוד אלא שמשמין משה רבינו חכם ותורתו אמת ³⁸. כיון דקאמר מילתא יתירתא גוזמא בעלמא הוא דקגזים ³⁹. בהדי סהדי שקרי למה לי? ⁴⁰. דהוו אמרין משה ותורתו אמת והן בדאין ⁴¹. משום דמחזי כשיקרא ⁴². ואנשי כוזיבא אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע ⁴³. סהדי שקרי אוגרייהו זילי ⁴⁴. ולמה נקרא שמה כזבי? שכזבה באביה ⁴⁵. כך עונשו של בדאי שאפילו אמר אמת אין שומעים לו ⁴⁶. כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז ⁴⁷. אם אמת למה משל ואם משל למה אמת? ⁴⁸. מאי ותהי האמת געדרת? שנעשית עדרים עדרים והולכת לה ⁴⁹. מריש הו"א ליכא קושטא בעלמא זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא וקושטא שמיא ולא הוו משני בדיבורייהו ולא הוו מיית איניש מהתם בלא זימניה ⁵⁰. א"ל שקורי קא שקי בי ⁵¹. שדי שמן ושדי בצים מותרין לשאול בהן אלא מפני שמכזבין ⁵². רוח של נבות צא ממחיצתי שכן כתוב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני ⁵³. הקדים פה לעין שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם ⁵⁴. ד' דייני היו בסדום שקראי שקרוראי זייפי ⁵⁵. מה ראה משה? אמת ראה ⁵⁶. ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא לא רגל על לשונו זה יעקב אבינו ⁵⁷. נדרי הבאי ⁵⁸. מנין לדיין שלא ישמע דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד חבירו? ת"ל מדבר שקר תרחק ⁵⁹. והוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו לשקר ⁶⁰. על ג' דברים העולם קים על הדין ועל האמת ועל השלום ⁶¹. והדין דין אמת ⁶². ומודה על האמת ⁶³. וסימנך שינוי שקר שינוי אמת ⁶⁴. השקו את התמיד בכוס של זהב גוזמא; דברה תורה לשון הבאי; דברו נביאים לשון הבאי; דברו חכמים לשון הבאי ⁶⁵. וסימנך מתניתא גוזמא ⁶⁶. לא יא למלכא כזב ⁶⁷. מתחילת ברייתו של עולם ראש דברך אמת ⁶⁸. בשעה שבא הקב"ה לבראת את אדה"ר נעשו מאה"ש כיתות כיתות חסד אומר יברא ואמת אומר אל יברא שכולה שקרים מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ ⁶⁹. אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת ⁷⁰. מה טיבו של בדאי הזה? אפילו אומר דברים של אמת אין מאמינים אותו ⁷¹. המשביע את חבירו לשקר סוף שיצא ריקם מכל ממונו ⁷². אמתה של תורה זיין הוא לבעליה ⁷³. אפילו על האמת אינו יפה לאדם להשבע ⁷⁴. מודה על האמת זה משה וכן הקב"ה הודה על האמת שנאמר כן נבות צלפחד דוברות ⁷⁵. אותיות של אמת בשתי רגלים ושל שקר ברגל אחד כל שעושה אמת מקוים ושקר אינו מקוים אותיות של אמת מרוחקין זה מזה ושל שקר מקורבין אמת קשה לעשות ושקר עומד אחרי אוזן ⁷⁶. עושה אדם עצמו לדבר אמת מוסרין לו מלאך מדבר אמת ⁷⁷. שיקרי בעי למיעל לתיבא א"ל

30 שם מט :	31 גיטין מה.	32 קידושין לא.	33 שם מט.
34 ב"ק לה.	35 ב"מ כג :	36 שם מח.	37 שם מט.
39 שם קד :	40 שם עד.	41 שם פב.	38 שם עה :
40 ב"ב לא :	42 שם פב.	43 שם צא :	44 סנהדרין כט.
46 שם פט :	43 שם צב.	44 שם צו.	45 שם פב :
52 שם קא.	44 שם פט :	45 שם קט :	46 שם פט :
57 מכות כד.	45 שם קב :	46 שם קט :	47 שם פט :
58 שבועות כט.	46 שם קב :	47 שם קט :	48 שם פט :
63 שם ה ז	47 שם קב :	48 שם קט :	49 שם פט :
64 שם א	48 שם קב :	49 שם קט :	50 שם פט :
65 שם א	49 שם קב :	50 שם קט :	51 שם פט :
66 שם א	50 שם קב :	51 שם קט :	52 שם פט :
67 שם א	51 שם קב :	52 שם קט :	53 שם פט :
68 שם א	52 שם קב :	53 שם קט :	54 שם פט :
74 תנחומא ויקרא ז	53 שם קב :	54 שם קט :	55 שם פט :
	54 שם קב :	55 שם קט :	56 שם פט :
	55 שם קב :	56 שם קט :	57 שם פט :
	56 שם קב :	57 שם קט :	58 שם פט :
	57 שם קב :	58 שם קט :	59 שם פט :
	58 שם קב :	59 שם קט :	60 שם פט :
	59 שם קב :	60 שם קט :	61 שם פט :
	60 שם קב :	61 שם קט :	62 שם פט :
	61 שם קב :	62 שם קט :	63 שם פט :
	62 שם קב :	63 שם קט :	64 שם פט :
	63 שם קב :	64 שם קט :	65 שם פט :
	64 שם קב :	65 שם קט :	66 שם פט :
	65 שם קב :	66 שם קט :	67 שם פט :
	66 שם קב :	67 שם קט :	68 שם פט :
	67 שם קב :	68 שם קט :	69 שם פט :
	68 שם קב :	69 שם קט :	70 שם פט :
	69 שם קב :	70 שם קט :	71 שם פט :
	70 שם קב :	71 שם קט :	72 שם פט :
	71 שם קב :	72 שם קט :	73 שם פט :
	72 שם קב :	73 שם קט :	74 שם פט :
	73 שם קב :	74 שם קט :	75 שם פט :
	74 שם קב :	75 שם קט :	76 שם פט :
	75 שם קב :	76 שם קט :	77 שם פט :

נח לית את יכיל למיעל א"כ נסבית לך זיווג הלך שקרא ופגע בפחתא (רע מזל) א"ל אי את בעי תהוי לי זוגי א"ל מה את יהיבת לי? א"ל אנא אתקן עמך דכל מה דאנא מסגל את תהא נסבא; שקרא מוליד שקרא⁷⁸. מצינו שהכל ברא הקב"ה בעולמו חוץ ממדת שקר שלא ברא ומדת שוא שלא פעל אלא הבריות בדו אותן מלבן⁷⁹. הוי אוהב את השמא ושנא את הכמה⁸⁰. הוי דן דברין עד שלא תוציאם מפין⁸¹. שפת שקר קיימא ושפת אמת שכיב לעפרא⁸². מאן דבעי למימר כדיבא (שקר) אמר מילי דקשומ בקדמייתא⁸³. שקר אין לו רגלים⁸⁴. ע"ע ע' שבועה.

אנשי כנסת הגדולה. אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות¹. אנשי כנה"ג קראו אותו אברם². משה התקין האל הגדול הגבור והנורא ירמיה אמר האל הגדול הגבור ולא אמר והנורא כין שעמדו אנשי כנה"ג החזירו הגדולה ליושנה³. למה נקרא שמן אנשי כנה"ג? שהחזירו עטרה ליושנה⁴. זה ר"ע שהתקין מדרש ההלכות והגדות וי"א אלו אנשי כנה"ג תקנו⁵. אנשי כנה"ג כתבו יחזקאל תרי עבר דניאל ומגילת אסתר⁶. ונביאים מסרוה לאנשי כנה"ג. שמעון הצדיק היה משירי כנה"ג⁷. קול ענות אנכי שומע כנה"ג עמדו ופרשו אותה⁸. ד' הדיוטות אנשי כנה"ג בנאום⁹. מה עשו אנשי כנה"ג? כתבו ספר ושטחוהו בעזרה ובשחרית עמדו ומצאוהו יתום¹⁰. ומנין שהיתה להם שמחה בזמן אנשי כנה"ג¹¹. שמעיה ואבטליון למדו תורה רבים כאנשי כנה"ג¹². ב' דורות נשתמשו בשם המפורש אנשי כנה"ג¹³. דורן של אנשי כנה"ג שלא עמדו אלא בזכות עצמן¹⁴. משה אמר האל הגדול הגבור והנורא אתא ירמיה ואמר כשדים מקרקרים בהיכלו איה נוראותיו? אתא דניאל ואמר כשדים משעבדים בניי איה גבורותיו? אתא אנשי כנה"ג ואמרו אדרבא הן הן נוראותיו שכובש את כעמי יתן ארך אפים לרשעים¹⁵.

אסתר (הדסה, מגלת אסתר). למה נמשלה אסתר לאילה? מה אילה רחמה צר וחביבה צד בעלה אף אסתר היתה חביבה על אחשורוש כל שעה ושעה כשעה ראשונה¹. למה נקראה אסתר לשחר? מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים². נשים חייבות לרא מגילה שאף הן היו באותו הנס³. שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות יעלה לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות⁴. אסתר ברוח הקדש נאמרה⁵. ותת יעלה הדס זו אסתר הצדקת שנקראה הדסה; לתת לטוב לפני האלקים זה מרדכי אסתר⁶. אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה? על שם הצדיקים שנקראו הדסים ולמה נקראה אסתר? ע"ש שהיתה מסתרת דבריה⁷. אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד אילה⁸. מה ראתה אסתר שזימנה את המן?⁹. מלמד שהראהו הקב"ה למשה מקרא

79 פסיקתא רבתי כד 84 אותיות דר"ע	80 ד"א נוטא א	81 שם ג	82 זהר במדבר
1 ברכות לג.	2 ירוש' ברכות א ו	3 שם שם ו ג	4 יומא סט: 5 ירוש' שקלים א
7 אבות א	8 שמ"ר מא	9 במדבר' יד	10 רות"ר ד 11 תדבא"ר יח
13 שם שם לו	14 ילקוט גת סא	15 שם דברים תתנו	
1 יומא כט.	2 שם שם	3 מגילה ד.	4 שם ז.
8 שם שם	9 שם טז.	5 שם שם	6 שם י'

חושש להיות פרוט מוכן שזוכה לפוסק ומראה בפניו
שאינו מאמין בזה. וזה הוא למי שאפשר לעסוק בזה ואינו
שוסק והארכתי גם עוד בזה ואכמיל:

ל"ו) בא"ד דמותר לטעון מפני שלום טר, ביבמות (ס"ה)
ולקף ראובן ד"ו ממנו שנאמר חבך לך (בראשית
נ"ג) כס חמורו ליוסף וגו' ופרשי ויעקב לא יט אלא
כס שיש מפני דרכי שלום, ונחקשתי בזה מעורר לפמ"ש
רש"י פ"ט וידבר על לבם דברים המחקבלים על כלב
עד שלא ידעם לכאן היו מרגלים עלי שאני עבד על
ידכם טרע שאני בן חורין ואני כורג אחכם מה צבירות
יאמרו ותי יש אח שטורג אח אחיו עכ"ל. איך הא דשינו
ואמרו חבך לך כיס השחרו אחו שיתרגם נה) איך אין לך
דבר שמועד בפני פק"ג ואיך נלמד דמותר לטעון מפני
דרכי שלום גירורא. אולם לכאן בל"ז קשה פרשי לבנין
דאם באמה אחי יוסף השחרו שיתרגם אינו דברים המחקבלים
על כלב אמר להם דמס יאמרו הצבירות יש אח חורג
אחיו, הלא סי ביכלחו למקב הריגתם שלא יודע לשום
אדם דסי משנה למקב והרבה שלוחים לפניו להסחיר מפניהם.
איך דלא סי להם חשך פ"ז אפי שפסב מיתחם פ"ו
אחו גרמא שטוא, אך השחרו שלא יתכנס עמכם בשלום
וצפו שלם ידבר וצקצו ישים שנאס עליהם ואיך שפיר
מוכה דשינו אך מפני דרכי שלום. ויש בזה מדרשים
חלוקים וצחי פסיח כהצחי בזה:

ל"ז) בא"ד בשלשה דברים מותר לטעון ט' וי' צחוס'
(צ"מ כ"ג) הא דלא חשיב גם דמותר לטעון
מפני ד"ש דהני נמי מפני ד"ש כס ורגילים יותר מאחרים
לפני נקמ הני עכ"ל. ולא הו' כהרי"ף דהתם מט"ס הוא
ואנו גיר רשות. משום דחוס' קאי לפרשי דפי דגם אלו
כג"ד מטה הוא פ"ט. ועי בפסקי חוס' (תענית אוח ח)
ד"ח כל אי שודק לחצירו בין על האמה בין על הסקר
פ"ט. וילי טונחו על כג"ד אלו שרשוח הוא לטעון וכשיטה
הרי"ף. ובמק"א כהצחי בדברי החיים צחשי שפי דברי
הפסקי חוס' אלו ומס שפירשתי אנכי, ועמשיכ צחי לחו"מ
[רס"ב סכ"א]:

ל"ח) בא"ד לריך לומר להם לא שיתי כיכ הרבס.
צירושלמי [סוף מס' שביעית] אמר ר' יוסי ד"ו

אם בקי צמס' אחד ומכבדין אותו כמו למי שבקי
צ' מסכתו ליל אינני בקי רק צמדא פ"ט. ולכא' הוא
משנה ג"כ באבות (פ' קנין חורה) ואל החמוד כבוד יותר
מלמודך. אך שם י"ל שפ"ו שהוא בפניו לא יחמוד לכבוד
יחירה, אבל אם אחרים מכבדים אותו יותר מלישודו

הנהוהו סבההיה

יקבל צחתיקה, ולרי חייב למחות פ"ז. ופסיק מהירושלמי
משמע דפל מס' אחד שהוא בקי אין מטה לטעון דלא
כשמואל סבבאחי לפיל דפרשי שמטה לטעון לומר שאינה
מדורה צפוי. ולכא' יש מהירושלמי ראי' להרי"ף לפיל שפי
דרשוח לטעון ולא מטה. אך י"ל דשאני במקום שאין
מכירין אותו דשרי לומר לרצא מרבנן אלא אפסיכ לא
יאמר בלשון דמשחמט שלמד יותר ממס שפדורה לו.
ושמואל מיירי במקום שמכירין אותו אלא שרונים לרע
אם המס' שגורה צפוי בכסיג כוי דרך פטס לטעון לומר
לאו. ובזכ יובן דברי הריפציח (קדושין ל') שהציח דברי
כגמ' מגילה לפיל שיתנה לומר לאו. ומסמך חיכך גם דברי
הירושלמי מס' דאם מכבדין אותו צחרי לריך לומר אני
בקי רק צמד פ"ט דמשמע דאינס סוחרים זא"ז כמו שביראחי.

ל"ט) בא"ד דאם צחשי לטעון לומר לאו לטעון
והרימציח שם דחייב לומר מיד כדאיחא בקדושין שם ושנחנס
שיסא ד"ח מתודדים צפיך שאם יתאלך אדם דבר הלכה
אל חגמס אלא אמור לו מיד. ועי' צבא"ג חו"מ (סימן
רס"ב או"ט) דכרמציס ביאר טיך מותר לטעון במסכה
סי עוסק צנדס לומר במקוואוח כדי שלא ישאלכו צעניני
קדם, וכחך דכרמציס מיירי באורח ובמקום שיש גדול
ממנו פ"ט. ולפ"ך דח דוקא שידע שהשואל ילך אלל
הגדול. אבל אם יש חשש שלא ילך מפני ריחוק מקום
וכו"צ ודאי דגם הרמציס סובר דחייב להסיב לשיאלו דבר
צדור ולא יחשך פנמו מן סדין. ובמ"ל קבוע אפי שיש
גדול ממנו סיס משועבד ליה. ואין לטעון אח סדין, אם לא
שהוא מסופק דאו אסור לו לפסוק עד שיצורר לו הסלכס
כאמחו, ואין נפ"מ בין אויב לריני ממוטה:

ל"ט) בא"ד אורח לא ישבח לבעסיכ כו'. צמרכון
[ע"ז] איחא הטעם דשעפי איכסי

ואזלי ואכסי לוי, ופרשי הף שהאדם רוצה להכניס אחרים
(דגדולס סכ"ל יותר מקבלת פני שכינס והוא מדברים
שאיכל פירות צפוי? שבה קכ"ז) אין נוח לו שיצאו לעדות
ויכלו צמונו, או דקאכסי ליה לספסיס השומטים כי הוא פשיר
פכ"ל. משמע דוקא בעני רבים, אבל צפני חצירו שמכרו
ד"ש הני פעמי ליכא קפידא. ואפיל דגם צכסי אסור
דחצירו יספר לאחר ואחר לאחר. וכמו בלישנא צישא דאיחא
שם דמאיט כל מילחא דמתאמרס צאפי חלחא ליה צס
משום לישנא צישא דחברא חברך אייל. ומשיס מסמך חגמ'
שם מימרא דמבדך רפכו וכו' למימרא דמיהאמרס צאפי
חלחא לאשמועינן דחד פעמא לשיחוס (ועי' צב"ב ל"ט)

סבההיה ועי'

והרי הם גמלו לו שהגלה מציה אצו וכו' לעבד ויוסף הצדיק שכבר
הודו צדקהו ככר ידעו לנפח שלא יוסף להרע עמכם יותר ממס
שהם עשו עמו. והשנה הרעה יהא שיגלה גם אותם לארץ אחרת
לעבדים, וגם ישים עליהם עין לשונב להנהיג כמס שיהי עמו
צאעס פקיד על ציח אדונו פופיפער. ועבדוה טלכס יהא צלמח
לשררה פקידים צנים אדוניהם. ולזה אי"ש שהוסיפו לומר הנו לך
לעבדים, רמז לו שכן חמנס זכו העובד הנביע להם להיות עבדים
פקידים. עכ"ס רוצים להיות עבדים כאלו חתח אדון אחיהם יוסף ולא
להגלות ממנו ומשירו. והציב להם החתח אלהים אלו. רמז להם שזה
אין צידו צלליה לעשות כיל יגלה אותם לעבדים ככר ילאו מרשחו
למרי ואחזייהם יעשו עמכם כחשגס הם ואין צידו להערישם מדה
כנגד מדה שזה בחלליה ולחח חשך אולי יחשדו כעס צלמח שיתרגם
לקחה נקמה מהם אחר שבין כך אין צידו לעשות אורח מכרימ. ומכירה
לעבדים דהוא צני ושני כולוה אימנכו ביה אי"כ צלליה עומדים לחרב
אי"כ שונס מיחה ככר יחר בקל לפניהם. אמר להם אל חרלו כי חיי
ג"ז אינו דעמתי לעשות וידבר על לבם כפרשי וכו'. וגמלח שאחי יוסף
מלדס לא השח ליוסף רק שיגלס ויהיו פקידים חתח שלטון אדוניהם אשר אין
ציה כדי פקויג ואף כן שני מפני דרכי שלום שיהי עמכם ציחד
בחלליה האמחה והשלים:

אמר ואלקר

אורייתא / קובץ

ריא

עמוד התוכן

קובץ איגרות

02.34567 תמונה

איגרת מהחפץ חיים זצ"ל

כתב החפץ החיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון פ"ו מחלק שפת התמים וז"ל: "ואען ואומר - כמה צריך האדם תמיד להחזיק את"ע שלא להוציא דבר שקר מפיו, כי אפילו אם אין מרמה טמון בו הוא מידה מגונה מאד ועי"ז מחלל שפתיו שהוא כלי הדיבור שנברא באדם לספר תהלות הקב"ה וכו' ויש אחרים קרובים להם במדרגה אך אינם כמוהם ממש דהיינו שבסיפוריהם ודיבוריהם ג"כ נמצא בהם מן תערובת הכזב אך בלי כוונה כי לא ישיתו ליבם לחקרו בעת שמעם לידע הדברים במכוון ואיסור שקר אין חמור בעיניהם כ"כ להזהר אפילו מן תערובתו וכו' וגם זו מידה רעה וכו'. וכן מי שמשבח במעלות שאין נמצאות בו אמר שלמה ע"ה "לא נאזהר לנבל שפת יתר אף כי לנדיב שפת שקר" וכו' עיי"ש. כמה נעלים הדברים דלעיל, שיצאו מפ"ק של קדוש ישראל ה"חפץ חיים", אשר בחייו שימש מופת לכלל בשמירה על קדושת הדיבור. המכתב דלהלן מגלה מקצת מזעיר מהנהגתו בזה. המכתב נמצא באוסף אלברג - מונטריאל. צילמו נמצא בידינו ומשם הועתק לפה.

בע"ה י"ט אדר תרפ"א לפ"ק ראדין

כבוד האברך הרב הג' חו"ב מהולל ומשובח כפי גדולים מהר"ר...נ"י

אחד"ש יש"ת בכבוד

מאד מאד נצטערתי לשמוע רעה כי ידידי אביו הרב נקטף בדמי ימיו והלך למנוחות כי באמת היה אדם גדול ונכבד אהוב לבריות ולמקום וחבל על האי שופרא דבלי בארעא. ישלם אלוקים נחומים לאלמנתו ולזרעו. ומאד מלא לבי רצון כי ידעו בני עירו את אשר עליהם לעשות זכר לנשמתו במלאם את ידי בנו לכהן תחת אביו. אלוקי ישראל ישיב להם כגמולם וכחסדם אשר עשו עם אביו הרב ז"ל ועם ביתו אחריו, ויריק להם שפע וברכה לרגלי בא כת"ר לישיב על כסא כבוד אביו. ומה ששאל כת"ר כי אבא במכתב מגיד תהלתו, לבד שהוא למותר אחרי שכבר יש בידו הרכה מכתבי תעודה מחכמי ישראל הזקנים שמעידים שראוי כת"ר לכהן פאר בעיר חשובה, זולת זאת אי אפשר לי לכתוב באשר מכיר אנכי את כת"ר רק מקטנותו, ומימים אחרונים שגדל בשנים ובחכמה לא נקרה לפני ואין מן מדת האמת אף לא מן הנימוס שאכתוב רק מפי כתבם של גדולי הדור המסכימים עליו. ובצדק אחשוב כי בני עירו הישרים שעושים חסד עם החיים ועם המתים יסתפקו במכתבי תהילה הרבים שישנם ת"י ובפרט על הרבנים הגאונים דקאוונא וסלאבאדקא הסמוכים להם שהפליגו בשבח כת"ר, את כל זאת אמרתי לכתוב אל כבודו ואת כת"ר הסליחה.

מוקירו ומכבדו ומברכו שיעזור לו ה' בכהונתו ויריס קרנו כחפצו וכחפץ הכותב,

ישראל מאיר הכהן מעיר ראדין

ולמוכיחים ינעם: אבל המוכיחים את הרשע יונעם הדבר לומר לו בתוכחותיהם: ואלא באמת צדיק אתה רק בדברים אחדים תשגה לזאת הסר ממך גם את אלו. ואולי הוא בכלל (משלי י. כא) שפתי צדיק ירעו רבים, ובכלל (משלי י. לב) שפתי צדיק ידעון רצון, וע"ש בפי' רבינו יונה ובביאור הגר"א, ובכלל (משל"י טו, א) מענה רך ישיב תמה. וז"ל ספר אורחות צדיקים בשער החניפות: ויחניף אדם לאשתו משום שלום בית, לבעל חובו שלא ילחצנו, לרבו שילמדנו תורה, ומצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחבריו כדי שילמדנו ושישמעו לדבריו לקבל תוכחות לקיים המצוות, וכן כל אדם שהוא סבור שימשכנו אליו שישמע לו לקיים המצוות, ואם יבא עליו בכעס לא ישמע לו אלא בחניפות יקבל תוכחתו, ומצוה גדולה להחניף לו כדי להוציא יקר מזולל, עכ"ל.

ג. וכן מן השקר והכזב

מה שלא נקט רבינו כלשון הפסוק (שמות כג, ז) „מדבר שקר“, דהא פירש"י הספורנו דכוונת הפסוק להתרחק מכל דבר שייכול לסבב שקר, וזה נכלל וזהו שכתב רבינו „בתכלית הריחוק“, דאי כוונת רבינו להתרחק משקר עצמו, וי"ל קרי בי רב הוא, ומה שייך לומר בזה „בתכלית הריחוק“. וכן צריך לפרש נשאר המידות שכתב רבינו להתרחק מהן בתכלית הריחוק, דכוונתו שיתרחק ממה שקרוב לאיסור, ולא רק מעצם המידה. ועיין לקמן דברי רבינו בפסקא כ"ח שכתב: „ויחניף שקר תרחק וכו', ועיין בתרגום אונקלוס ויונתן שתרגמו מפתגמא דשקרא גרי רחיק, היינו שיחזיק אדם עצמו במצב מרוחק מן השקר, ולפי פי' הספורנו נראה היינו מרוחק מדבר המביא לשקר, וכאן כוונת רבינו שיתרחק מדבר שמביא לשקר עד שיגיע לתכלית הריחוק וישאר במצב זה כל ימיו, והעיקר הוא כמו שכתב בעל התויו"ט בתרגומו לפסקא כ"ח מדבר שקר תרחק: פון איין פאלשע וואס וויל זיך מרחיק אונד ענטפערן זיך דערפון עכ"ל, והיינו שיתרחק מענין או ענין אחר, אלא משא"כ כאן בפסקא ג' מזהיר רבינו שיתרחק מדיבור שקר בתכלית הריחוק, כמו שביארנו.

והוא שכתב שקר האומר דבר כאלו יודעו בבירור ובאמת רק שמע כן מפי אדם הנאמן לו או הבין כן ע"י אומדן דעתו או שמע קול שמועה. וכן נראה שהכוונה ה' עדות פ"ז ה"א וז"ל: מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בחכמה וביאור והם אומרים שראו פלוני שעבר עבירה פלונית או שלוח מפלוני אע"פ שהיא מאמין הדבר בלבו כאילו ראהו לא יעיד עד שיראה הדבר בעיניו או יודה לו ויודה מפיו ויאמר לו היה עלי עד שפלוני הלוח לי מנה וכו'... וכל המעיד מפי אומדן הררי זה עד שקר ועובר בלא תעשה שנאמר לא תענה ברעך עד שקר עכ"ל וכן נראה דברים אלה מסנהדרין כט. ולז. ולז: ושבועות לא. מבואר מדבריו שהאומר יודע ואילו יודעו ידיעה עצמית והוא אינו יודעו אלא מפי אדם הנאמן לו וכל יודע ונאמין דעתו או מפי שמועה שסומכת דעתו עליו הוא שקרן ואין הבדל

בין בב"ד לחוץ לב"ד אלא לענין לאו דלא תענה אבל עובר על מדבר שקר תרחק לדעת הסוברים שאיסור זה נאמר גם על דיבור חוץ לב"ד ולכל הדעות זה מציאות של שקר.

וכן נראה במדרש איכא (פרשת ב' סי' כ"ה) על הפסוק פצו עליך פיהם וז"ל למה הקדים פ"ה לעי"ן לפי שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם עכ"ל ופירש היפה ענף (והובא גם בעץ יוסף) ז"ל: כי לא היו מכוונים להעיד שקר אלא שהיו אומרים על אומדן דעתא או קול המון העם ואומרים בפיהם שהיו בטוחים שגם בעיניהם יראו הדבר כמאמרם ומ"מ נענישו שאין להקדים המאמר עד ראות הדבר בעין ממש עכ"ל. וצריך לי עיון למה נקט בעדות ולא כפשטות לישון המדרש אמרו בפיהם ולא שהעידו שבכל דבר זה נקרא שקר. וכדברינו נראה מסנהדרין קד'.

וכן נראה קצת מהירושלמי שבת (פ"א ה"ב) וז"ל אמר רבי זעירא לרבי יסא חכים רבי לבר פדיה דאת אמר שמועתה מן שמיה עכ"ל ופי' הקרבן עדה בשם י"מ וז"ל והכי פי' וכי מכיר אתה לבר פדיה שאת אומר שמועתיה משמו שמא המגידים לך משמו משקרים עכ"ל הרי שחשש רבי זעירא שכיון שלא שמע רבי יסא מבר פדיה אלא על פי מגידים אולי שקר הוא. אמנם יש לדחות דמשום עצה טובה קאמר ולא משום איסור אבל נראה משמעות הירושלמי דהוא שקר. ובחינוך מצוה ע"ד כתב וז"ל: הזכירה בו לישון ריחוק [מדבר שקר תרחק] לרוב מיאוסו מה שלא הזכירה כן בכל שאר האזהרות ומצד הריחוק הזהירנו שלא נטה אוזנינו כלל לשום דבר שנחשוב שהוא שקר אע"פ שאין אנו יודעים בבירור (שאינן) [שאם] אותו הדבר שקר עכ"ל ומוכח מזה כדברינו.

ועיין במגן אברהם סי' קנ"ו אם שמע דין ונראה לו שהלכה כך מותר לאמרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלי מיניה (עירובין נ"א פסחים קי"ב) וגו' עכ"ל. ועיין אליהו רבה שם ובב"ה יו"ד סי' רמ"ב ד"ה ולא אמר, ובהפלאה שבערכין (על ספר הערוך) ערך חנק. ונראה דאם יש תועלת בדבר כגון לאפרושי מאיסורא או לצורך מצוה או חסד וכוונתו לשם שמים מותר ולא גרע ממה שאמר ז"ל יבמות דף סה: מותר לשנות מפני השלום. ולשיטות שאפילו מפני דרכי שלום לא הותר שקר גמור אלא רק לומר דבר שמשמע בתרי אנפי אולי י"ל במה שאומר דאמר פלוני כן היינו שאמר בלבו ולא בפה דחזקה דאדם גדול אם היה בא מעשה כזה לידו היה פוסק או מתנהג כן ולא גרע משאר חזקות כגון מה שכתב הרמב"ם בהל' יסודי התורה פ"ז הי"ז אלא אדם שהיינו יודעים בו מתחילתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו והיה מהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ובפרישותה ואח"כ בא ועשה אות ומופת ואמר שהא"ל שלחו מצוה לשמוע ממנו שנאמר אליו תשמעון. ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא וזה האות יש לו דברים בגו ואעפ"כ מצוה לשמוע לו הואיל ואדם גדול וחכם וראוי לנבואה [הוא] מעידים אותו על חזקתו עכ"ל. וצ"ע. ומה שאמרו בב"מ דף כג: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במילייהו במסכתא ובפוריא ובאושפיוז

הש"ס לחדש שלרשב"א לא מאמינים לצורבא מרבנן, וחולק בזה על חכמים הסוברים שגם בלא שבעתן העין יש לו טב"ע, והרי אפשר שגם רשב"א סובר שמאמינים לו, אלא שלדעתו אין חיוב הכרזה, שמסתמא לא יהיה לו טב"ע, אבל אם בא ואמר שמכיר מחזירים לו. ואע"פ שיש לומר שמ"מ הרי יש כאן יאוש שהמוצא לא יכריז, מ"מ ג"מ במקום שלא ידע שנפל ממנו והוי יאוש שלא מדעת, ובא ואמר שיש לו טב"ע מחזירים לו⁵¹. יש שתירץ, שלרשב"א על כרחך לומר שבכלים חדשים על הרוב אין לו טב"ע, שאלו היה רק מחצה על מחצה, היה חייב להכריז, וכמו במחצה עכו"ם ומחצה ישראל, וכיון שהרוב אין להם טב"ע אין צורבא מרבנן נאמן נגד הרוב⁵². ויש שנסתפק, אם דוקא בדבר שאין בו סימן מחזירין לצורבא מרבנן ע"י טב"ע, שרק נגד המוצא נאמן, אבל לא בדבר שיש בו סימן, שאפשר שיבוא אחר ויתן סימן, או שמא בכל ענין האמינוהו חכמים לצורבא מרבנן⁵³.

והקשו הראשונים, היות שלצו"מ מחזירים אבידה שאין בה סימן ע"י טביעות עין, יקשה מה ששנינו במשנה „הרי אלו שלו“, והרי צריך להכריז משום צו"מ⁵⁴. יש שתירצו, שהכרזה זו — גלל צו"מ — אינה כשאר הכרזות, ואינה אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דשכיחי רבנן, ואחרי שהכריז ג' פעמים בבכ"ז ובב"מ אמרה משנתנו הרי אלו שלו⁵⁵. עוד תירצו, שכל השנויים במשנתנו לא כלים הם ואין בהם טביעות עין⁵⁶. ויש שכתבו, שהכרזה בגלל צו"מ אינה אלא במוצא במקום שת"ח מצויים⁵⁷.

ליה, דז"ל: „ואי לא שבעתן העין הרי אלו שלו דהא לא קים לי' לצורבא מרבנן בגווייהו“, וכן הוא ברא"ש, ולדידהו אפשר לומר שאם בא ואמר שמכיר בטב"ע, ובאופן שאין יאוש, מחזירים לו. 62 גידולי שמואל. ומה שצו"מ נאמן בטב"ע נגד רובא דעלמא, אין זה נגד הרוב, דהוי רק בירור שהרי גם הוא מרובא דעלמא, שם. וכעין זה תירץ בנפש חיה. וראה בעין יהוסף ובאשדות הפסגה שתירצו, שחזקת צו"מ שאינו משקר, הוא רק שלא יאמר על ודאי שאינו שלו שהוא שלו, אבל בספק לו חוששים שיאמר שהוא שלו, ולכן בלא שבעתן העין תלינן שלא ידע בבירור ומ"מ אומר שהוא שלו. וראה עוד בהגהות מלא הרועים. 63 מעיני החכמה מהדו"ב. ובעיקר החזרת אבידה לצו"מ ע"י טב"ע אם זו תקנה דרבנן או מדאורייתא, האריכו בזה האחרונים. ראה בפרי יצחק ח"ב סי' ג"ו שהוכיח שזה מן התורה, ובחי' ר"ח מטלו תלה זה במחלוקת אם באבידה צריכים עדות כמו בממון, ראה בר"ן חולין דף צו, ובריטב"א גיטין כז, ב, וראה עוד בש"ש ש"ו פ"ג, ובשער המשפט סי' ל"ג סק"א. 64 רמב"ן, רשב"א, ר"ן. 65 רמב"ן, עפ"מ שכתב הראב"ד שהכרזה זו אינה כשאר הכרזות. 66 רמב"ן. וכן כתב בשטמ"ק בשם ה"ר יהונתן. וכן כתבו התוס' לקמן כד, א, ד"ה ומודה. 67 רמב"ן, רשב"א, ר"ן, וכן פי' בתוס' שאנץ ובתוס' הרא"ש, וכן גראה מדברי התוס' לקמן כד, א ד"ה ומודה, בסוה"ד, וכן הוא בטור, וכן פסק הרמ"א בסי' רס"ב

תוס'. ד"ה מדמשקל הוי סימן מדה ומנין נמי הוי סימן. משמע דמדה עדיפא. וא"ת וכו', וי"ל דה"מ בבבד דאין דרך לשקול התם ודאי משקל עדיף. קיצרו ולא סיימו תירוצם. וכוונתם, שבכלי כסף שדרכם לישקל ולא לימדד מדה עדיפה ממשקל⁵⁸. ויש מהראשונים שפירש, שגם בכלי כסף משקל עדיף ממדה, וכוונת הש"ס היא מדמשקל בכלי כסף הוי סימן — מדה בגלימא ודאי הוי סימן, דמדה בגלימא עדיפה ממשקל בכלי כסף⁵⁹. ויש שפירשו, שמדה האמורה כאן אין הכוונה למדת אורך ורוחב, אלא מדת כמות הפירות, כגון סאה וכדומה, והיא עדיפה ממשקל⁶⁰.

היכי דמי, אי אית בהו סימן כי לא שבעתן העין מאי הוי. יש שהקשה, שמא הוא סובר סימנים דרבנן, ואפשר שלא תיקנו רבנן להחזיר בסימנין אלא במקום שגם לולא תקנתם לא היה של מוצאו, שהרי הבעלים מתיאשים, שסבורים שע"י הסימנים יוכלו למצא עדים שהחפץ הוא שלהם, אבל בכלים חדשים שאין לו בהם טביעות עין ומתיאש, שהרי אם הוא אינו מכירו ודאי שגם העדים לא יכירו, ומן התורה הוי של מוצאו, בזה לא תיקנו חכמים להפסיד למוצא. ותירץ, שהרי גם בסימן מקום או מגין תיקנו להחזיר, וכזה לא שייך שע"י המקום או המגין ימצא עדים, נמצינו למדים שגם במקום שהבעלים מתיאשים, ומה"ת הוי של מוצאו, תיקנו להחזיר בסימנים⁶¹.

לעולם דלית בהו סימן נפקא מינה לאהדורי לצורבא מרבנן בטביעות עינא וכו', כי לא שבעתן העין לא קים ליה בגווייהו ולא מהדרינן ליה. יש שהקשה, למה הוצרך

שלמה שהקשה, ומה ראה היא זו, הרי כאן מדובר לענין סימן מקום, ובזה אמרינן מדהניחו זמן רב כל כך הוי דרך נפילה, וליכא מקום סימן, או אבידה מדעת היא, אבל בשאר אבידות שיש בהם סימן בגופן אין ראה כלל. אכן בריטב"א שבשטמ"ק כתב, „משום יאוש בעלים נגעו בה, פירוש ואפילו יש בו סימן“, ורש"י שכתב: „זפת דבר שאין בו סימן“, ראה במהר"ם שיף שזהו לסלקא דעתין. 57 כן כתב בגמ' וחי' הר"ן, וכן חילק ברמב"ן בין כלים לבגדים בלי גתינת טעם. 58 גמ' בשם הרא"ה, והביא שם ראה מפרק יש נוחלין קכת, א דמדה בגלימא עדיפה ממשקל בנסכא. 59 רמב"ן בפירושו הראשון. ובעליות דרבינו יונה בב"ב שם כתב, דמדת ארכו ורחבו עדיפה ממדת פירות, ע"ש. ובעיקר סברת התוס' והראשונים שבדבר שדרכו בכך לא הוי סימן חשוב, כתב באמרי זוטרי שני טעמים, א', כיון דדרכו בכך תמיד אפשר שראה שבעל החפץ עשה דבר זה שמדד הבגד, ב' כיון דדרכו בכך נקל לכוון. 60 חי' רע"א, ולאחר תקנת חכמים שוב אין הבעלים מתיאשים ומן התורה לא זכה המוצא, ראה להלן כד, א, הערה 69. ובמעני החכמה מהדו"ק מתרץ עוד, שגם בכלים חדשים יש טביעות עין, וטעמו של רשב"א משום שהצורבא מרבנן עצמו מתיאש, שחושב שלא יכריזו, ולכן פריך שפיר אם יש בו סימן לא הוי יאוש, וגם מן התורה מצי לחקור אחר עדים. 61 חי' רע"א, עין יהוסף. והרי"ף משמע שאינו גורס, ולא מהדרינן

דאמר רב יהודא אמר שמואל⁶⁸ בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במיליהו וכו' מאי נפקא מינה אמר מר זוטרא לאהדורי ליה אבידתא במביעות עינא, אי ידעינן ביה דלא משני אלא בהני תלת מהדרינן ואי משני במילי אחריני לא מהדרינן ליה. כן פסקו הפוסקים הראשונים, שהתורת אבידה בטב"ע לצו"מ תלויה רק בזה שאינו משנה בדיבורו⁶⁹. ותמהו עליהם, למה השמיטו מה שאמר ר' יוחנן⁷⁰: „איוהו תלמיד חכם שמחזירין לו אבידה בטביעות עין זה המקפיד על חלוקו להופכו"⁷¹. ויש שתירץ, שדעת הפוסקים שהשמיטו זה, משום שהם מפרשים שר' יוחנן לא בא להוסיף עוד תנאי — הקפדה על הפיכת החלוק — לענין החזרת אבידה בטב"ע, רק בא לומר, שגם אם משנה בשאר דברים, מ"מ אם מקפיד על חלוקו יחזירו לו חלוקו שנאבד בטב"ע, וכיון שמשתימת הש"ס כאן משמע שאם משנה בשאר דברים לא מחזירים לו שום אבידה, נדחו דבריו של ר"י מהלכה⁷².

תוס' ד"ה במסכת. וא"ת והאמר (קידושין דף ל.)

ושנתם וכו' שאם ישאלך אדם אל תנמנם ותאמר לו אלא אמור לו מיד. וי"ל וכו' אבל הכא שכא לנפותו אם יודע מותר לשנות ולומר לא למדתי זה. יש שתירץ קושיתם, שבאמת אם לא משנה עביד טפי שפיר, ושמואל לא אמר שבג' דברים הללו ישנה, רק אמר שאם משנה אינו יוצא מחוקת ת"ת הנאמן בדיבורו⁷³. ויש שפירש השינוי במסכת, היינו ששונה לתלמידו סברת יחיד בלשון רבים כדי שיפסקו כסברא זו⁷⁴.

תוס' ד"ה באושפיזא. אם שאלוהו אם קבלוהו בפני פנים יפות יאמר לא וכו'⁷⁵. וא"ת והא אמרינן בברכות (דף גח.) אורח טוב אימר כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי. וי"ל וכו'. יש שתירצו לקושית התוס', שאין הכוונה שם שמפרסם ברבים, אלא בלבו אומר כן, שמחזיק טובה לבעה"ב, שלא יהא בסוג הכופר בטובתו של חברו ככופר בטובתו של מקום⁷⁶. ויש שתירץ, שיאמר בסתם כל מה שטרח וכו', אבל לא שיפרסם סדר הנהגת המאכלים והמתנות שנתן לו, כדי שלא יקפצו עליו בנ"א ויכלו ממונו⁷⁷.

סעיף כ"א. וראה בשטמ"ק בשם הר"ש וידאש שאם האבידה היא דבר הידוע על הרוב לצו"מ כגון ספרי עיון, חייב להכריז אפילו במקום שלא שכיחי צו"מ. וראה בב"ח ובפרישה בסימן רס"ב, שלמדו מדברי הר"מ, שאפילו מצא במקום שאין ת"ח מצויין, אם בא צו"מ ואמר שיש לו טב"ע, חייב המוצא להראותו, ע"ש. וראה בשטמ"ק הביא בשם שיטה שכתבה בשם הראב"ד, שרק בדבר שאינו כבד ואינו חשוב מכריז משום צו"מ, דהוי יאוש שלא מדעת, אבל בדבר כבד או חשוב שידע בפילתו מיד, מתיאש שסבור שלא נחזיק אותו בצו"מ, וכן כתב בח"י הריטב"א, ובשיטה שם הקשה ע"י, ע"ש. וראה בכוס הישועות שכתב שמשמע מן הש"ס שמחזירים לצו"מ אם יבוא, אבל לא שצריך להכריז אולי הוא שייך לצו"מ, ודקדק כן ברש"י ד"ה נפ"מ ע"ש, ואם כוונתו שלעולם אין צריך להכריז, אפילו במקום דשכיחי צו"מ, דבריו תמוהין שהרי אמרו „מודה וכו' שחייב להכריז".⁶⁸ על השייכות של מימרא דר"י א"ש למה שתירץ קודם, ראה במגן גבורים, ובגאון צבי כתב דרך פלפול, ודחוק. ⁶⁹ הרי"ף, הרמב"ם פ"ד מהל' גזילה ואבידה הלי"ג, הרא"ש. ⁷⁰ שבת קיד, א. ⁷¹ ב"י סוף סימן רס"ב, ובשלחן ערוך, שם פסק כן, ועיין בהגהות אשר"י. ⁷² פרישה סוף סימן רס"ב, ובסמ"ע סקמ"ה וראה בש"ך שם סק"י, ועיין מש"כ במעיני החכמה, וראה בחולין מד, ב „איוהו ת"ת זה הרואה טריפה לעצמו", ופירשו התוס' שם ד"ה איוהו, דמהדרי לי' אבידתו בטביעות עין, וכן פ"י שם הרא"ש בסימן ט', וראה שם במעדני יו"ט אות צ' שפירש, שאם הוא רואה טריפה לעצמו א"צ לבדוק אחריו אם משנה בהני תלת אי לא, ומחזירים לו אבידתו. וראה באמרי אש, חו"מ סי' ל', שכתב שדוקא לרבנן שמחזירים בטב"ע אפילו כלים שלא שבעתן העין, אע"פ שודאי יש מיעוט המצוי שאין להם טב"ע בכלים שלא שבעתן העין, לזה צריך שיהא ידוע שהוא ת"ח הרואה טריפה לעצמו, אבל למה דקיימ"ל כרשב"א שמחזירין רק בשבעתן העין די לנו שיושב ושונה להיות מוחזק כצו"מ. ולענין אם בזמן הזה יש דין ת"ת, ראה סמ"ע סי' רס"ב סקמ"ו ובסימן ט"ו

סק"ד, ב"ח סי' ט"ו, ש"ך סי' א' סק"ט, דברי יוסף סי' ט"ו אות ג', תומים סי' ט"ו ובנתיבות שם, כנסת הגדולה סי' ט"ו, תשובות כנסת יחזקאל סי' צ"ה, שו"ת מהר"י ברונא סי' ק"ב, שו"ת מהר"י ווייל סי' קס"ג, שבות יעקב ח"א סי' קמ"ד, עטרת צבי ומאמר קדישין סי' רס"ב, וראה ביור"ד סי' רס"ב סעיף ב' בהגהת הרמ"א, וביד אברהם שם. ⁷³ קיקיון דיונה, ובוה מיישב קושית התוס', למה לא חשיב כאן גם שינוי מפני דרכי שלום, דבוה צריך שישנה, ולא חשב כאן אלא הדברים שיש פנים לכאן ולכאן. ועיין להלן הע' ⁷⁴ מה שתירץ הרי"ף. ⁷⁴ קילורית לעין (למהר"ש אלגאזי) דף יא, וביוסף אומץ סי' ש"ג דחה דבריו, דשינוי זה, לומר דעת יחיד בלשון רבים, יצדק רק לגדולי הדורות, או לחד כדרא, אבל לא לתלמידים, והלשון „עבדי רבנן" משמע שכולל גם התלמידים. וברמב"ם פ"ד מגזו"א הלי"ג מפרש, כגון שהיה עוסק בנדה, ואמר במקואות אני שונה, כדי שלא ישאלוהו שאלות בענין נדה, וכתב בתר"ח, שהר"מ יפרש שאמרו „שיהו ד"ת מחודדין בפ"ך וכו'", שמדובר בת"ח שהגיע להוראה, אבל באינו מומחה לרבים עדיף שישתמט, ובאשדות הפסגה הק' על הרמב"ם שהרי ישאלוהו בענין מקואות. ⁷⁵ וברמב"ם שם פירש, אם נתארח אצל שמעון, יאמר אצל ראובן אני מתארח, כדי שלא יטריחו על זה שנתארח אצלו. וברצוף אהבה כתב, שלדבריו מיושבת קושית התוס' מברכות, אך הקשה שם, וכן הקשה בשנות חיים דף קכה, הרי יקפצו על ראובן, וראה שם מה שתירצו. ⁷⁶ מגן גבורים, שנות חיים דף קנה, מהר"ף חיות, אשדות הפסגה, רוב דגן ועוד. ⁷⁷ רוב דגן. אך התוס' לא פירשו השינוי לגבי ריבוי המאכלים, רק לענין סבר פנים יפות, וע"כ הקשו שפיר. ובמה שהקשו התוס' שלא חשיב מותר לשנות, מפני דרכי שלום, ראה ברי"ף שתירץ, שההיא מצוה לשנות ולא קא חשיב כאן אלא ג' דברים הללו דרשות הם. ובמה שתירצו דהנך גמי מפני דרכי שלום, ראה במהרש"א, מהר"ם שיף, מעין החכמה, רוב דגן.

שבעתן העין, ומוזה, שבשבעתן העין חייב להכריזו.⁶ יש שתירץ, שהשמיעה לנו הברייתא שכלים חדשים שהשתמש בהם, אף שלא השתמש הרבה ועדיין חדשים הם, חייב להכריז, שבזה כבר יש לנו טב"ע, וזהו שאמר כגון בדי מחטין, שטרם השתמש בהם כלל, שעדיין תלויין הם בבדים.⁷ ויש שכתב, שקמ"ל בברייתא שרק כלים שצורתם שוה וכמו בדי מחטים, בזה אין לו טב"ע בחדשים, אבל כלים שאין צורת כולם שוה שייך טב"ע אף בחדשים.⁸

כל אלו שאמרו אימתי מותרים בזמן שמצאן אחד אחד אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז. פירשו הראשונים, "שנים שנים", שמצא שני בדין — וכן נראה מפירוש רש"י — ומכריז ואומר מחטין מצאתי, והלה אומר בדין היו ושנים היו.⁹ והקשו, למה בשנים חייב להכריז, שמניין יהיה סימן, והרי בדרך נפילה אין מנין סימן, שאינו יודע שנפלו בבת אחת.¹⁰ ובשנים אפשר שבדרך נפילה באו לשם, כדאמרין לקמן.¹¹ במצא ב' מטבעות ואפילו עשויים כמגדל, א"נ שלשה ואינם עשויים כמגדל.¹² יש שתירץ, שאין כל הדברים שוים, דשאני מטבעות דכל אדם יש לו מעות אצלו ודרכו לאבדן דרך נפילה, ולכן בעינן שיהו מונחים דרך מגדל שיהא בו סימן, ובלא זה חוששים שמא דרך נפילה נפל וכבר התייבש ממנו, אבל מחטים וכיוצא בהם, אין דרכם של בני"א לשאת אותם אם לא הצריכים לכך, וכל הנושא אצלו מאלו הדברים יודע מנינו ומדקדק בכך, וע"כ הוי מנין סימן.¹³ ויש שתירץ, דשאני מעות, שאין דרך להניח מעות ע"ג קרקע בלא כיס, לכן אין אומרים מספק שמא דרך הנחה באו לשם, ולכך בעי ג' ומונחים כמגדל, שאז מוכח שהוא דרך הנחה, אבל בשאר דברים

דף כד, א. מר זוטרא חסידא אנניב ליה כזא דכספא מאושפיזא, חזיא להווא בר בי רב דמשי ידיה ונגיב כנלימא דחבריה וכו' כפתיה¹ ואודי. מה שדקדק רש"י לפרש שהכלי היה של אושפיו, משום שאמר, "דכפתיה", ואם היה הכלי שלו לא היה עושה דין לנפשו בדבר שאינו מבורר,² ובע"כ ששל אושפיו היה, ומר זוטרא היה דיין ועשה כן דרך פסק דין.³ יש שפירש, שמר זוטרא רצה לשלם לאושפיו, אך היה חייב להישבע שאינה ברשותו, כדין שומר שרוצה לשלם ולא להישבע, ומר זוטרא בראותו שיש חשד על האי בר בי רב, כפתיה ואודי, ובוזה נפטר מן השבועה, כדין עד המסייע שפוטר מן השבועה, ואף שבהודאתו רשע הוא, מ"מ פלגינן דיבוריה, ולכן לא אמר בש"ס כפתיה ואהדריה, שאפשר שכבר לא היה הכלי בידו, ולא כפתו על התשלומין, כי לא היה איכפת לו למר זוטרא על התשלומין, רק על השבועה הקפיד, וזאת היתה חסידותו, ולכך דקדקו בש"ס להזכיר מר זוטרא חסידא.⁴ ובטעם שהביא כאן עובדא זו, יש שכתב, ששייך למה שאמר למעלה, שאם משנה במילי אחרינא לא מהדרינן ליה, והטעם הוא שחוששים שכשם שמשקר בזה משקר בזה ואומר שלו הוא, ואף שלכאורה אין סברה לחשוד בצו"מ שאם משקר בדבר קל ישקר בדבר שהוא ענין של גזילה, לזה הביא עובדה זו, שמזה טראהו מנגב ידו בגלימת חבירו שהוא גול כל שהוא חשדהו בגניבה גמורה.⁵

תניא מודה ר"ש בן אלעזר בכלים חדשים ששבעתן העין שחייב להכריז, ואלו הם כלים חדשים שלא שבעתן העין שאינו חייב להכריז כגון בדי מחטין וצינורות ומחרוזות של קרדומות. וקשה, מה חידשה לנו הברייתא והרי במשנה אמר במפורש, "כלי אנפוריא" דהיינו לא

משמע שיש כלים חדשים שיש בהם טב"ע, אך על הסור, שמשמע מדבריו שמחלק רק בין ישן וחדש, תישאר הקושיא, ע"ש. 9 כן הוא ברא"ש סי' ה', ובשטמ"ק ובטור סי' רס"ב, ובוזה מיושב שכאן שנים הוי מנין סימן, ולעיל כ, ב גבי שטרות, ולקמן כה, א גבי מטבעות צריך שלשה. לפי שבכאן הרי הוא אומר גם בדין היו — והמכריז לא אמר אלא מחטין — ראה מהרש"א, מהרש"ל, מהר"ם שין ועוד, ואף שבשטרות לא מועיל שנים גם אם האובד אומר שהיו תכריך או אגודה — והלה הכריז רק שטרות — ראה בפלפולא חריפתא אות ק'. וראה בשטמ"ק, שבעל הערוך מפרש אחד אחד היינו שמצא מחט אחת בכד אחד, אבל מצא שתי מחטין בכד אחד נוטל ומכריז משום מנין, והוסיף בשטמ"ק שכן נראים דברי הרמב"ם. וכתב במעין החכמה שלפירוש זה ברמב"ם לא יקשה עליו קושיית הב"י, ראה לקמן הערה 21. 10 תוס' כאן ד"ה אבל. 11 כה, א. 12 ב"י סי' רס"ב. 13 דרכי משה סי' רס"ב. וראה בתוס' רע"א אות י"ח שתמה עליו, מה מועיל שידוע מנינם, הרי שמא בדרך נפילה נפלו, אכן בדרישה שם הביא דברי הדרכי משה בלשון זו: "יודע

1 ראה בשטמ"ק ב' פירושים, א', הלקהו בשוטים, וכן פי' הרא"ש, ב' כפתיה בדברים, שנדהו עד שיודה על האמת, וראה במעין החכמה שכתב שזה ניהא עפ"י מה שכתב הרא"ש, שידוע היה שאחד מבני הבית גנבו, וכשראה את הבר בי רב שמנגב ידו בגלימת חבירו חשדו מאומד הדעת גם על הגניבה, והוסיף שם שאפשר שחייבו להישבע מחמת הרגלים לדבר, ולא רצה, ונדהו עד שישבע או שיודה, וראה בחו"מ סי' ע"ה סעיף י"ז ברמ"א שם, ובש"ך שם ס"ק ס"ג, ובסימן פ"ז סעיף ט', וראה בשו"ת גאונים בתראי סי' נ"ד, שהוכיח מכאן שאפשר לדון ע"פ אומד הדעת. 2 ראה חו"מ סי' ד' ובסמ"ע ובש"ך שם, ובתומים סק"ב. 3 מעין החכמה, מחזה אברהם, בית אהרן. 4 מעיני החכמה. 5 תורת חיים. 6 תורת חיים. 7 שם. 8 מעין החכמה. וע"ש שלמד חילוק זה מלשון הרמב"ם פי"ד מה' גזילה ואבידה הלי"ב שכתב: "המוצא כלי חרס וכיוצא בהן מכלים שצורת כולם שוה, אם כלים חדשים הם וכו'". ובוזה מיישב שם מה שהק' בשטמ"ק על הרמב"ם, שכתב בכל כלים חדשים אין בהם טב"ע, והרי בברייתא כאן אמרו, "כגון וכו' "